

PONÈNCIA MARC
ALS VOLTANTS DE LA PEDRA SECA
SANTI LLAGOSTERA
(Arquitecte)

Intentar reflexionar, a hores d'ara, sobre què tenim en el món rural més enllà de les parets de feixa és, també, una oportunitat per veure com avancem en certs coneixements i mecanismes de protecció arquitectònica i urbanística en els territoris dels Països Catalans.

Una de les preguntes que ens podem fer d'antuvi és, per exemple: què hi ha més enllà de les parets de pedra seca? O, dit d'una altra manera: quin és l'estat de l'entorn, del territori, del paisatge, del país? Hi ha altres preguntes, és clar, que també ens ballen pel cap, com ara: quins criteris i eines d'anàlisi tenim?; com s'ha de remenar un territori perquè mantingui la seva personalitat?; s'ha de jerarquitzar un teixit compost de molts altres teixits?; quines lleis fem servir?

El que sí podem certificar és que tenim molts racons del país plens a vessar de la petjada humana, amb grans zones farcides de construccions, carreteres, urbanitzacions... i que en aquests moments d'amuntegament de tants objectes semblaria prou encertat cenyir-se, de manera ben estricta, al conegut principi arquitectònic que defensa "tocar" l'edifici amb tacte, entrar-hi amb peus de plom.

Una mostra ben viva del delicat patrimoni que tenim repartit arreu el trobem en les magnífiques parets, bancals, marjades, terrasses, marges o feixes de pedra seca. Són un dels millors exemples populars d'un bé històric que, diguem-ho a l'avançada, hauria de ser dels elements urbanístics més ben protegits per la llei. Afegim-hi, de retruc, que ja ens hauríem d'haver acostumat a mirar amb bons ulls tot un seguit d'altres béns urbanístics i arquitectònics que tenim al prestatge de les antigalles invisibles. Tot plegat, doncs, ens hauria d'empènyer a fer un canvi en la mentalitat i el compromís en relació amb el patrimoni per

poder invertir la tendència actual a l'oblit i preservar, amb fermesa, constància i apassionament, allò que ens ha estat tramès, ja que intuïm que sense aquesta actitud cap col·lectiu humà no avança de manera coherent.

Però, en aquesta cursa per viure en equilibri entre el passat i el futur, tenim poques eines bones. Patim dèficits de dades i coneixements, disposem de pocs estudis fets, pocs articles i llibres escrits i alguns treballs de camp. Sumem-hi a tot això les escadusseres catalogacions d'objectes, d'elements, d'edificis i de construccions que hi ha —cosa que veiem clara només de mirar els planejaments urbanístics—, i pensem com estan molts espais que haurien de tenir més protecció i rebre més dotacions econòmiques per a la seva conservació. I ens sobta encara més, encara que sembli impossible, veure l'escàs compliment de la normativa urbanística d'un planejament municipal, els responsables del qual ni saben, de vegades, què és el que hi ha escrit i, per tant, no el duen a la pràctica. És, en canvi, el defici per preservar allò que tenim el que s'hauria d'encomanar a la societat, per una banda, i a l'administració, per l'altra, per tal d'augmentar, concretar i consolidar aquests estudis i catalogacions.

Quan entrem en l'urbanisme rural i l'arquitectura pagesa topem amb algunes constatacions de fons. La primera fa referència a la poca informació amb què comptarem a l'hora de decidir els resultats urbanístics en un territori. La segona, als mites i les modes de les quals estem enamorats quan arrangem les construccions populars i rurals.

Va ser l'urbanista escocès Ian L. McHarg, considerat un dels pares de l'urbanisme modern, qui, l'any 1967, escrigué un llibre de títol ben significatiu: *Projectar amb la natura* (McHarg 2000). Els diferents casos aplegats en el llibre recolzen, amb bon criteri, la tesi que l'home és una baula més de tota la cadena existencial. La terra i l'home viuen plegats i com més coneixements tinguem de la natura més bé sabrem resoldre les qüestions de la humanitat.

Així, de mica en mica, els planejaments urbanístics van començar a afegir els referents mediambientals a les antigues qüestions econòmiques i socials. I val a dir que, després de gairebé 50 anys, tot i els avenços cada vegada més significatius en aquest terreny, encara estem batallant en la mateixa guerra. Només cal que ho demaneu als naturalistes, ecologistes i estudiosos del territori.

Si fem una abstracció pedagògica dels conceptes i mètodes plantejats per McHarg, veurem que basa el seu discurs en el fet que abans de saber si una zona és apta per ser urbanitzada o no, cal fixar-se, primer, en un pòsit de coneixements d'altres disciplines que li faran de fonament.

Una primera capa rau a conèixer el subsòl i el sòl del terreny. Què passa, per exemple, quan tenim llocs de mineria, d'esfondraments o d'erosió màxima en un

indret? O quan hi ha probabilitat d'allaus o esllavissaments en llocs inestables o zones inundables? O, per contra, quan tenim formacions geològiques especials i extraordinàries? Ja podem entreveure que aquest llistat, no pas exhaustiu, ens planteja uns casos que haurem de considerar no aptes o dubtosos per a la construcció.

Una segona capa d'anàlisi —diguem-ne *biològica*— s'afegeix a la primera, i permet veure com els passos de fauna —que fan de corredors biològics—, els racons de flora amenaçada escassa o singular, els rodals d'arbres i boscos madurs, les zones humides amb aqüífers i, en fi, altres espais biològics fràgils, s'hauran de sobreposar a la primera capa de protecció.

Després d'això, què ens diran els pèrits agrònoms i els pagesos? Què hem de dir sobre el sòl agrícola molt productiu, que caldria no tocar mai?; O sobre els camps i praderies amb nivell freàtic alt, sovint de resposta inestable?; O, per exemple, de les zones de pedreguer no aptes per al conreu però que han estat els llocs històrics de construcció i que podrien ben bé seguir essent-ho en el futur?

I encara sobreposem-hi una darrera capa urbanística: la que ens remarcarà les àrees paisatgístiques que ja hem de reconèixer com a panoràmiques de vistes i miradors exquisits, o els llocs històrics ben presents en l'imaginari col·lectiu d'una comunitat, o els llocs arqueològics, o els espais on conviu el parcel·lari cadastral atapeït de xarxes de camins, closes i murs de pedra. I alhora, també, tot un extens patrimoni rural menor de fonts, abeuradors, basses, pous, canals, estructures de regatge, safareigs, fites, forns de calç, pous de glaç, places carboneres, petits aqüeductes... I, si volem filar més prim, afegim-hi els racons de virtuts immaterials apreciats per ser paratges silenciosos i aïllats, llocs a recer dels vents principals o solells de bon aixopluc a l'hivern.

Creiem que fins aquí l'aportació conceptual fa de bon entendre: l'home s'ha d'afegir al discurs del món i de la Terra amb tota la sensibilitat i coneixement possible i no pas a l'inrevés. De resultes de l'anàlisi i superposició d'aquestes capes principals —sempre se n'hi podran afegir d'altres de més locals i precises— en sortiran uns espais que considerarem adients per ser remoguts per l'home, i altres que seran refusats a l'hora de construir i, ben important, seran objectes i espais que hem de classificar i ordenar amb lleis generals que serveixin per a tot un país i no pas que siguin exclusives per a un o altre planejament.

Després de l'urbanisme ve l'arquitectura i aquí tenim una altra assignatura i unes quantes preguntes més. Què en podem dir de l'habitatge pagès? Sabem prou història de l'arquitectura d'obra popular? És correcta la manera com es restaura? Tenim suficients criteris per fer-ho?

Abans de res haurem de partir de la premissa que el respecte pels espais rurals ja construïts és un aspecte cabdal per mantenir l'harmonia general de qualsevol paisatge de futur. I per això cal saber una mica com és.

Enumerem, ara, els llocs on, des d'antic i fins fa ben poc, ha estat col·locada aquesta arquitectura. Si ens hi fixem, veurem que les construccions i els pobles s'han establert, sovint, en uns rodals i franges ben significatius. Un puig o una carena, el basament del canvi de pendent geogràfic també anomenat repeu de muntanya, el cap o racó d'una feixa de camp o arran del riu o del mar, seran els llocs principals que defineixen la personalitat construïda d'aquest paisatge antic. I aquests llocs solen aplegar, a més a més, tres condicions comunes: la tendència a posar-se en llocs a prop de l'aigua, en els terrenys de solell i en indrets allunyats de prats i camps de cultiu.

Quan mirem de saber com han estat els canvis en les construccions rurals a semblança del que hem apuntat en l'urbanisme rural, trobem, també, una manca de directrius i pautes clares o, si més no, actualitzades. També veiem que en refer un habitatge o construcció falla la informació de base, ja que gairebé no s'ha ensenyat a les escoles d'arquitectura, ni als professionals de la construcció, ni s'ha escampat en articles als mitjans informatius, ni ha estat refermada, per tant, per les lleis urbanístiques.

Fent un punteig ràpid als treballs de camp i estudis sobre aquest tema en l'àrea dels Països Catalans, veiem un seguiment diferent, però, a tall de repàs, paga la pena esmentar alguns casos de referència.

El País Valencià, que és al capdavant en aquesta investigació, compta amb els treballs d'autors que han tractat la casa i el territori rural des de dos vessants: Miquel del Rey (2010) per un cantó, i l'equip de Camilla Mileto i Fernando Vegas (2011), per l'altre. Tots dos ens situen en una bona perspectiva geogràfica que abraça, el primer, l'estat i l'evolució dels volums i les formes tradicionals de la casa en el territori valencià; i, el segon, que aposta per tractar les maneres, els conflictes tècnics i les solucions constructives més recurrents en aquesta arquitectura.

A Catalunya, en concret, tenim, sobretot, articles amb enfocaments prou interessants que ens donen una idea del que ha passat i passa. L'article sobre l'arquitectura de Queralbs de l'assagista Alexandre Cirici (1985) analitza les primeres influències alpines de després de la Guerra Civil en els edificis d'aquest poble; el treball de Joaquim M Puigvert, del centre de Recerca d'Història Rural de la UdG (PUIGVERT 2011), tracta sobre els models més regionalistes i noucentistes adoptats pels arquitectes de principis i mitjan segle XX, models

que foren aplicats a les noves construccions pirinenques, urbanes i rurals, que prendrien un deix expressionista.

Fent un parèntesi, cal ressaltar que totes aquestes influències encara són ben vigents i, fins i tot, són el tronc central de les lleis urbanístiques actuals quan es tracta de “tocar” el patrimoni. Un tema que reclama una necessària revisió.

Més cap aquí, i en un altre ordre de coses, cal citar els continuats curssets anuals dels Amics de l'Arquitectura Popular, en els quals s'estudia, es dona a conèixer i s'arranja, a la pràctica, el patrimoni rural més popular i tradicional de les terres de l'Urgell i la Segarra; o l'exemple concret de la Conca de Barberà, de l'estudiós Manel Martínez (2010), que ha inventariat el patrimoni de camp d'aquella comarca.

Des del vessant més sociològic i psicològic, les aportacions de l'equip d'antropòlegs format per Roigé, Estrada i Beltran (2011) destacarà el perquè dels nous mites romàntics aplicats a l'arquitectura, mites que segueixen exagerant el senzill patrimoni popular i que ara són usats per estadants que el fan servir molts pocs dies a l'any.

Així, a la zona pirinenca catalana coexisteixen, d'ençà de principis del segle XX, aquestes dues influències: la que prové de la banalització d'una interpretació culta en els edificis nous fets per arquitectes i la que afegeix influències d'altres àrees muntanyenques en els edificis populars existents. És a dir, tot un barrig-barreig estilístic de moda “rústica” i “alpina” amb tímides referències al coneixement històric propi. Influències que comencen a desvirtuar allò que les edificacions pageses del segle XV, en molts indrets dels Països Catalans, havien aconseguit amb prou dignitat.

Seria aquesta la dignitat que es tradueix en una bona síntesi aconseguida i que diversos autors citen com l'època consolidada o estabilitzada de l'obra popular, i a la qual podrien, per això mateix, afegir-hi el nom d'*època clàssica*. Època que haurà arribat a barrejar bé i de manera responsable les formes cultes i les populars i que encaixarà en una frase resum un xic esotèrica, però ben significativa, que diu: “Aquesta casa, què vol ser?”

La fesomia. En aquest repàs dels elements definitoris d'aquesta arquitectura no és gens sobrer començar pel perfil que exhibeix un volum. L'escultura de la construcció popular mostra, de portes enfora, la manera com ha estat construïda la casa i dona la proporció històrica exacta de les seves mides. De fet, un dels problemes més grans a l'hora de “rehabilitar” una casa de pagès és entendre que el més decisiu és que ens cal conservar, de manera irrenunciable, aquesta proporció precisa del ràfec, cornisa, volada o barbacana. Si no mantenim aquesta

El castell de la Sala de Vilallonga abans de la restauració (S. Llagostera)

Vilallonga. Castell de la Sala. Canvi inadequat de materials i perfils a la teulada (S. Llagostera)

mida en llargada i gruix perquè, per exemple, la normativa ens permet de remuntar la construcció, la casa guanyarà un perfum exòtic, però perdrà la seva fisonomia pulcra i el seu aire fi. Molts pocs tècnics i constructors s'adonen que cal refer i mantenir aquesta proporció tan decisiva, sens dubte el tret més decisiu de tots. El romànic o el gòtic, per exemple, han fet servir el mateix material de la pedra, però el que els ha diferenciat ha estat la forma i proporció constructiva que han engendrat. A tot volum li passa el mateix i l'arquitectura popular no n'és pas una excepció. Aquest és, per tant, un paràmetre definitiu que cal protegir, però que s'ha mantingut fins avui ocult i sense que se li hagi donat cap mena d'importància.

El parament. Si en el món rural mirem les façanes hi veurem una primera tria: la d'uns paraments que puguen com a parets de pedra seca i la d'uns altres que certifiquen l'existència d'una pell de sacrifici feta de fang o de pedra, ben barrejada amb morter de guix, silicat o calç.

La primera paret la veurem més aviat en marges i tanques, a les cabanes de pastor o de camp, a les herberes i pallisses. La raó que podem entendre és que són superfícies que pertanyen a uns volums que no necessiten aixoplugar de manera continuada cap grup de persones. Són habitacles accidentals o, a tot estirar, temporals. Són llocs de resguard d'animals i de productes o murs de feixa

Sora. Bisaura. Destrucció metòdica dels morters de calç a les cases pageses (S. Llagostera)

que s'adapten ben bé a la funció que se'ls ha encomanat. Diríem que aquest tipus de murs responen, amb eficiència i economia, a allò previst.

En canvi, l'home, en el camí que ha fet per a la protecció del seu habitatge, necessita poder disposar d'uns espais tan closos i ben aïllats com sigui possible. Serà, llavors, la pell feta amb calç que embolcalla pedres o els murs de fang allò que ens definirà les façanes de les cases. Arribats en aquest punt, cal reiterar que necessitem estudis locals i comarcals sobre les façanes, ja que no tenim idees amb detall sobre l'evolució d'aquest paràmetre en les diferents àrees del país. Els catàlegs de protecció i la urbanística dels barris vells ho agrairan.

Però, com hem esmentat suara, a mitjan segle XX es produeix, als pobles rurals, un pseudoromanticisme rústic que esgarrapa de la façana aquest morter de protecció, protecció que en moltes zones s'havia anat conservant des de l'època ibera. Cal, doncs, que la normativa futura ho tingui en consideració, perquè entenem que és el segon paràmetre important a l'hora d'encarar amb possibilitats d'èxit la reparació d'una casa.

El volum. De la conjunció del perfil amb la pell de la façana en sortirà la personalitat del volum. I la varietat de tipologies dependrà, primer, dels materials que trobarem en l'entorn. La llargada de les bigues de fusta, el tipus de pedra o la seva inexistència, la geografia que revelarà com és un territori i en condicionarà els models formals en planta i, al darrere, també, la història i l'economia. Tot i això, és necessari tornar a demanar més recerques comarcals o locals per saber-ne més d'aquesta qüestió, ja que l'evolució de la construcció volumètrica als Països Catalans té varietats palpables a causa dels diferents trams històrics viscuts i d'un espai geològic, físic i climàtic molt allargassat.

Si mirem enrere veurem que la construcció rural a Catalunya ja té classificacions tipològiques acceptades, com la realitzada per l'arquitecte Josep Danés, però es fa necessari burxar més en el treball de camp i la recerca històrica.

La plana façana de calç ens mostra una arquitectura medieval que es veurà complementada, més endavant, amb grans finestrals gòtics i, encara més tard, en alguns indrets, amb finestrals renaixentistes i balcons barrocs que, per primera vegada, trencaran aquest pla tan contundent. Amb tot, a Catalunya, identificarem la masia de tres crugies i frontó de dos vessants com a prototipus clàssic. Un volum que serà de paraments plans i petites finestres medievals i porta central amb arc de mig punt de dovelles de pedra calcària. En algunes parts del territori, als segles XVIII-XIX les cases més benestants rebran en tota la seva alçada un cos de galeries arcuades afegit a la façana principal, mentre que en altres indrets de clima benigne s'afegirà, a la planta baixa, una terrassa descoberta feta amb arcs i construïda amb volta de mocador. També hi haurà varietats que incorporaran

Pallissa a Campelles. Grans obertures, sense barbacana ni morter, a la paret (S. Llagostera)

les eixides o galeries interiors a sotateulada i les balconades corregudes. Aquests trets, que caldrà especificar molt més territori per territori, han estat els canvis més importants soferts al Principat en aquests edificis.

L'obertura. La calor i el fred marquen la vida pagesa. En moltes àrees, per fugir de la fredor es basteix un edifici amb poques obertures, sobretot a les façanes del pis on hi ha l'habitatge. Són les mateixes petites obertures que en altres racons més calents serviran per fugir de la calor. La casa de camp acollirà moltes varietats segons on se situï i mantindrà obertures diverses en el seu propi volum segons la funció que tingui encomanada aquest forat. A la darrera planta, les eixides faran d'assecadors i magatzems i, a la planta baixa, els portals per al bestiar o per als carros podran assolir grans dimensions. Però, a la Catalunya Vella, la classificació en dos volums marca dos sistemes d'obertures ben clars i diferents. A les façanes de les cases hi mana la dimensió d'allò ple, que sol ser la paret de calç. En canvi, a les herberes, cabanyes i pallisses hi manen els grans buits de les obertures. El resum ens dóna una casa justeta de forats per tal de viure aixoplugat i una construcció de grans finestrals per obrir-se al clima.

Així, quan "toquem" aquests edificis haurem de saber veure totes aquestes particularitats.

Però també hi ha altres exponentes bàsics que cal considerar. Els porticons, per exemple, s'han mantingut fins ara, a tot el país, per la part interior de la cambra, i només en àrees de segones residències han acabat, malauradament, per la banda de fora. Suposem que ha estat per la por de robatoris. Les persianes de corda faran, fora la casa, la feina de repel·lir els raigs del sol. Per a sort nostra, en gairebé cap construcció pagesa no hi ha arribat, encara, la persiana enrotllable de caixa.

A la casa, les llandes de fusta les hem vist, des de sempre, aixades o martellejades per suportar els arrebossats de calç o de fang, ja que se suposa que formen part de l'estructura amagada de la pròpia construcció. Ara, però, en les noves rehabilitacions rústiques s'ensenyen amb les osques a la vista i, encara més, s'exageren i es falsifiquen, a vegades fins i tot amb aplacats de taulons de fusta que amaguen, al darrere, bigues de formigó o de ferro.

Els brancals de les obertures de les cases, que són la part del gruix del mur de la paret que hi ha a cada costat del forat, solien rebre el mateix tractament de calç, guix o pintura que les cambres. Segons les zones —cosa que també cal que estudiem de manera urgent per a cada territori— es feia sortir el morter de l'habitació fins a fora per l'obertura de la façana, creant així, a tot el seu voltant, un marc de dimensions variables del mateix color i material que el de dins. És ben clar que aquestes dues particularitats històriques no són contemplades per gairebé ningú quan es “toca” una casa vella.

El vidre és el darrer element que hem ficat dins del paquet del conjunt de les obertures. Hi ha hagut una evolució llarga i sofisticada de la seva utilització, des de la inexistència de vidres en portes i finestres fins arribar a mitjan segle

Llanars. Can Xori. Aplicació de la sang de bou amb llet a la fusteria (S. Llagostera)

XX, quan es resol la qüestió amb les partions màximes de 6 parts per vano i un llistonet prim entre cada vidre. Moltes rehabilitacions inadequades tripliquen, ara, aquests marcs enllistonats de fusta i llavors és quan acaben tenint una imatge excessiva i espessa, reflex de l'expressionisme exagerat que hem citat abans. Les obertures semblen, llavors, una mímesi dels models anglesos, austríacs o alemanys, que ens porten a enamorar-nos d'una altra errada històrica entaforada en el món popular. Proposaríem, a hores d'ara, un únic vidre de dalt a baix i de cap a cap, potser com la millor opció per fer ressaltar la forma i dimensió de l'obertura i, alhora, de tota la façana antiga.

La fusteria. Les fustes eren tractades amb olis de llinosa, betums o sang de bou amb llet. Les proteccions que s'hi apliquen han de permetre que la fusta respiri i es mantingui amorosida. En cas contrari, es clivella i s'esquerda a poc a poc i es torna grisosa per l'efecte del sol. La fusteria era, doncs, de color o bé enfosquida de resultes de l'aplicació dels olis i betums. No trobarem mai, fora de les cases, fusta clara ni tampoc llates, taulons o posts de fusta estretes. Suposem que els llistons prim encara aguantaven menys les inclemències. Ara mateix, però, tot retoc que es fa en una casa acaba amb la fusta clara, i cap casa no rep la tradició pictòrica que mantenia la fusteria vermellova o de qualsevol altre color. Altra volta direm que és una assignatura legal pendent de resoldre. I, ara per ara, el millor tractament per a la fusta són els vernissos a l'aigua, que la deixen respirar.

Xemeneia a Nevà. Arrebossada, de barret ajustat a plom i sense teules (S. Llagostera)

La xemeneia. També són moltes les varietats i estils que vesteixen les teulades de casa nostra amb fumerals. Però, com si fos un patró encarcarat, en àmplies zones del país només es fa servir una única solució estètica i constructiva per fer xemeneies noves. També fan falta estudis més locals. Així, altra volta, els tècnics

no s'adonen d'allò que tampoc els han ensenyat a les escoles d'arquitectura i que, per tant, no troben gens important, quan ho és molt. La poètica de la forma ens porta a dir que la xemeneia és com una casa en petit. I de la mateixa manera que quan “toquem” una teulada la destrossem si li posem una barbacana de tipus paraigua que envolta tot el perímetre, sense cap mirament pel seu sistema constructiu original, també creem una xemeneia desproporcionada quan hi solen haver, al costat, exemples magnífics que caldria seguir sense piular.

La Vila de Llaés. Sempre hi ha només arbres sense fulla al voltant de la casa (S. Llagostera)

L'arbrat. Un dels altres problemes deriva, en llocs de muntanya de Catalunya, de la fama de tot allò alpí que ens arrossega a imitar-ho. Les masies i grans cases de pagès tenien plantacions esparses d'arbres fruiters o d'altres tipus, però sempre caducifolis, ja que els hiverns sempre han estat de més bon portar quan el sol travessa les branques nues dels arbres. Altra volta, però, el mite agafa el protagonisme i l'hort es converteix en un jardí on es planten els avets. No cal dir que l'hàbitat natural de l'avet, als Països Catalans, és a partir dels 1.400 m d'alçària i no pas precisament davant d'una casa de pagès que, per altra banda, a l'hivern necessita el sol com el pa que es menja. Direm, només, que així com trobar bons tècnics restauradors —que sàpiguen el que fan— ja costa, trobar jardiniers amb coneixement de la tradició autòctona és gairebé un miracle.

El tancament. Les rengleres de xiprers o de pollancre són uns exemples adients d'allò que podem afirmar que és una excepció, ja que en l'espai rural

La Plana. Vidranès. Paret seient de baixa alçada a l'era amb un sol material (S. Llagostera)

nostrat hi ha grans territoris sense cap mena de partició ni tanca vegetal. A tot estirar trobem filats metàl·lics sostinguts per escanyolides estaqués de fusta o pals de ferro encara més prims. Tampoc, com és evident, les grans finques o termenals no estan mai massacrades amb immenses o altíssimes murades de pedra, però tenim, això sí, el goig de veure, arreu, les nostres boniques parets de pedra de baixa alçada.

A l'era, sempre segons els territoris, coneixem la paret baixa que fa de seient i que compleix les funcions de separació, protecció i descans. En altres regions, existeix el *barri*, que és l'espai de pati, de forma més o menys rodona, que lliga la casa, la pallissa i les altres construccions amb una paret alta tancada per un portal amb teuladeta inclosa.

Ara, però, un nou parcel·lari rígid que ha proliferat, de caire racionalista, fet de segones residències, resulta ben estrany a tot allò orgànic de geografia tradicional i vesteix els pobles amb una pila de particions desafortunada de models i materials. Els planejaments solen acceptar les partions de propietat dels xalets amb murs d'obra fins a una alçada i vegetal més enlaire. O sigui, encara més varietat. Uns models, és clar, que sabem que no tenen cabuda ni tradició a pagès, però que són ben capaços d'acabar de malmetre, trinxar i ridiculitzar el país sencer.

Cinc mancances legals del patrimoni a Catalunya

1. Declaració de Béns Culturals d'Interès Local (BCIL)

1. La Llei 9/1993 del patrimoni cultural català dóna competència als ajuntaments, en municipis de més de cinc mil habitants, i als consells comarcals, en municipis de menys de cinc mil habitants. Molt sovint, no s'exerceix aquest "dret-deure".

2. L'informe del Departament de Cultura que es fa en el procés de revisió d'un POUM és molt important, però el Departament només té competència en els Béns Culturals d'Interès Nacional BCIN, i tot el que diu sobre els BCIL no és vinculant. Molts ajuntaments prefereixen perdre un BCIL abans que posar-se en contra d'un promotor.

2. Catàleg del Patrimoni Cultural Català

1. La Llei 9/1993 diu que el Departament de Cultura de la Generalitat ha d'inscriure els BCIL en el Catàleg del Patrimoni. Aquest catàleg, però, no existeix i es fa difícil saber quins béns d'un determinat municipi són BCIL.

2. La tercera categoria de béns, els Béns de Protecció Urbanística (BPU), prevista per la llei com a "Altres béns integrants del patrimoni arquitectònic català" no té cap tipus de protecció.

3. Catàlegs dels plans d'urbanisme

La Llei 9/1993 diu que són BCIL els béns immobles que quan aquesta llei va entrar en vigor estaven inclosos en catàlegs de patrimoni en els plans d'urbanisme anteriors. Però la major part d'aquests plans parlaven de precatàleg i no de catàleg, de manera que no s'hi incorporen i, així, els béns de molts municipis es troben desprotegits.

4. Inventari del Patrimoni Arquitectònic Català

1. La Llei parla molt d'aquest inventari, però no dóna cap tipus de protecció als béns que l'integren.

2. El Departament d'Urbanisme pot suplir les mancances de la Llei de Patrimoni exercint els drets que li confereix el Decret Llei 1/2005, però aquesta no és, de moment, una qüestió prioritària ni per als redactors dels POUM ni per a la Direcció General d'Urbanisme.

5. Llei d'urbanisme

1. D'acord amb l'article 75 del reglament, si el POUM preveu un pla especial de protecció, el catàleg es pot limitar només a enumerar i identificar els béns que són objecte de protecció.

2. Molts plans es redueixen a relacionar els béns del precatàleg del planejament anterior, de manera que nombrosos béns continuen sense cap tipus de protecció.

Aquests punts i consideracions, tant en el vessant urbanístic com en l'arquitectònic, ens semblen de la més gran importància a l'hora de reconduir les directrius legals que s'apliquen al patrimoni. Cal precisar amb més detall tot allò que hem vist que desendreça el país i que perverteix els edificis tradicionals i fer-hi els canvis necessaris. Hem assenyalat, sovint, en aquesta ponència, la necessitat urgent d'estudis més concrets de cada territori, perquè així les normatives puguin parlar amb més propietat de cada racó. El patrimoni s'ha de reconduir amb valentia i en molts espais el seu estudi, reconeixement i protecció no pot esperar gaire més. Si no, de ben segur continuarà desapareixent tal com ho està fent a hores d'ara. La responsabilitat, com la culpa, ningú la vol, però...

Bibliografia

CIRICI, A. "L'arquitectura a Querolbs". *Querolbs*. Barcelona: Editorial Montblanc-Martín / CEC, 1985.

DEL REY, M. *Arquitectura Rural Valenciana*. Galerada. CABRERA DE MAR: Serveis d'Edició i Traducció S.C.C.L. Impremta Aubert. Fundació Mas i Terra, 2010.

MARTÍNEZ, M. *Arquitectura Rural*. VALLS: Cossetània Edicion, 2010.

McHARG, I. L. *Proyectar con la Naturaleza*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili SA, 2000.

PUIGVERT, J M. "Arquitectura noucentista...muntanya". *La casa al Pirineu*. Figueres: Brau Edicions, 2011.

RIU-BARRERA, E. "Història...de Barcelona" *Masies de Barcelona*. Barcelona: Angle Editorial, 2009.

ROIGÉ / ESTRADA / BELTRAN. "Costums i Usos". *La casa al Pirineu*. Tremp: Brau Edicions, 2011

VEGAS, F.; & MILETO, C. *Aprendiendo a Restaurar*. València: Generalitat Valenciana / COACV, 2011.